

- Впливом гендерного чинника обумовлено вживання вставних слів. Для мовлення жінок характерні лексичні одиниці, що виражають припущення, невпевненість, вірогідність, тоді як чоловіки користуються словами із значенням упевненості, категоричності.

Порівняльний аналіз гендерних особливостей мовлення дає можливість стверджувати, що гендерні відмінності пояснюються, перш за все, соціальними чинниками, тобто проявом відчуттів або певних емоцій відповідно до прийнятих суспільством норм поведінки чоловіків і жінок. Але, також можна припустити, що відмінності комунікативних стилів чоловіків і жінок обумовлені не лише соціальним, але і психологічним чинником, а саме особливостями темпераменту, логічного мислення. Аналіз поєднання соціальних і психологічних чинників на мовленнєву поведінку становить перспективу дослідження.

Література

Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. / А. В. Кирилина - М., Институт социологии РАН, 1999. - 189 с.
Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике, - Филологические науки, 1998. - №2. - С. 51-58. Радина Н.К. Об использовании гендерного анализа в психологических исследованиях / Н.К. Радина // Вопросы психологии. - 1999. - № 2. - С.22-27.

УДК 811.111'366.52:159.42

ФЕЛЬЦАН І.М.

(Мукачівський державний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

Стаття присвячена дослідженню української та англійської мов з антропоцентричних позицій і в контексті відповідних культур. Особлива увага приділяється розкриттю особливостей емотивної лексики, зокрема її гендерному аспекту як одному із основних критеріїв їхнього лексико-семантичного аналізу, що містить інформацію про досліджувані національно-мовні картини світу та етапи суспільного розвитку носіїв української та англійської мов у їхньому зіставленні.

Ключові слова: антропоцентризм, емотивна лексика, національна мовна картина світу, гендер, культура.

Фельцан І.М. Особенности эмотивной лексики украинского и английского языков (гендерный аспект). Статья посвящена исследованию украинского и английского языков с антропоцентрических позиций и в контексте соответствующих культур. Особое внимание уделено раскрытию специфики эмотивной лексики, в частности ее гендерному аспекту как одному из основных критериев их лексико-семантического анализа, содержащему информацию об исследованных национально-языковых картинах мира и этапах общественного развития носителей украинского и английского языков в их сопоставлении.

Ключевые слова: антропоцентризм, эмотивная лексика, национальная языковая картина мира, гендер, культура.

Feltsan I.M. The peculiarities of emotive lexis in Ukrainian and English languages (the aspect of gender). The present article deals with the study of Ukrainian and English languages in the context of anthropocentrism and corresponding cultures. Special attention is paid to revealing emotive lexis peculiarities, its gender aspect in particular as one of the main criteria of their lexico-semantic analysis which contains the information about the national language mapping of the world under study and the stages of the Ukrainian and English language bearers social development in their comparison.

Key words: anthropocentrism, comparative linguistics, emotive lexis, emotion, national language mapping of the world, gender, culture.

Початок ХХІ століття у мовознавстві позначився концентрацією уваги лінгвістів на взаємодії трьох понять: суспільство – мова – індивід, котрі існують невіддільно одне від одного та впливають одне на одне. При цьому сучасне мовознавство розглядається як система, що поєднує в собі безліч лінгвістичних наук, які лише в сукупності дають досить повне знання про мову загалом і окремі мови зокрема. Розвиваючись у соціумі та разом із соціумом, українська та англійська мови виступають складовою відповідних культур і навпаки. Кожній національно-культурній спільноті належать індивідуальні, сталі уявлення про навколишній світ і форми мовленнєвої поведінки, що відображаються в системі образів та в організації мовленнєвої діяльності носіїв цієї мови. Досліджуючи зв'язок мови і культури, більшість лінгвістів (О. Белова, А. Вежбіцька, В. Воробйов, С. Толстая, В. Телія та ін.), звертаються саме до лексико-семантичного рівня мови, який реагує на зміни у всіх сферах людської діяльності, дозволяючи максимально повно відобразити світосприйняття носіїв окремо взятого мовного соціуму та виділити особливості національної мовної картини світу загалом.

Дослідження особливостей національно-мовної картини світу посідає важливе місце у працях вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Г.В. Колшанський, О.С. Кубрякова, М.П. Кочерган, В.М. Манакін, О.В. Тищенко, А.В. Королева, І.О. Голубовська, М.П. Фабіан та ін.). **Актуальність** нашого дослідження визначається тим, що обрана тема відповідає провідним тенденціям сучасної зіставної лінгвістики, її прагненню до розгляду мови з антропоцентричних позицій і в контексті культури. Антропоцентрична парадигма сприяє розкриттю найактуальніших питань мовознавства, формує образ

людини в мовній картині світу, описуючи мовні тенденції крізь призму національно-колективної свідомості, яка має локально-специфічні ознаки. Водночас усе більша увага звертається на вивчення “душі мови”, тобто опредметненого в ній світобачення, системи цінностей етносу, що сприяло відродженню інтересу до ідеї В. фон Гумбольдта про мову “як діяльність народного духу” [Лиса 2011, с. 258]. Мова не може існувати поза суспільством, вона є душею окремого національного соціуму, що відображає стереотипи мислення народу. Звернення до всебічного вивчення людини в мові, взаємодії мовних та позамовних чинників, формування образу людини в мовній картині світу стимулювало дослідження мови з погляду відображення в ній соціокультурної статі людини (гендеру).

При цьому зіставне вивчення лексико-семантичного рівня споріднених і неспоріднених мов викликає особливий інтерес, оскільки саме в лексиці найяскравіше та найповніше відображена специфіка національних мовних систем. Водночас порівняльний аналіз сприяє розкриттю своєрідності рідної мови та культури на фоні інших мовних картин світу. Для виявлення спільного й національно-специфічного в українській та англійській мовних картинах світу необхідним є проведення комплексного системно-структурного аналізу специфіки кожної із зіставлюваних мов. Передумовою успішного зіставного аналізу вважають точні і повні внутрішньосистемні описи мовних одиниць, до яких ставляться доволі чіткі вимоги [Кочерган 2006, с. 93-94], що є складною процедурою, коректне проведення якої дає змогу не лише встановити однаковість та специфічність кожної із зіставлюваних мов, але й розкрити закони їхнього функціонування, прослідкувати специфічні міжрівневі зв'язки та створити підґрунтя для подальших типологічних узагальнень [Іваницька 2011, с. 159].

Тому останнім часом більшість мовознавців схиляється до думки, “що найпродуктивнішою основою для зіставлення мов є семантика, оскільки без глибокого всебічного вивчення мовного змісту не можна адекватно представити структуру мови загалом” [Фабіан 2011, с. 202], адже опора на семантику сприятиме розкриттю “максимально широкої сукупності системно зумовлених структурних характеристик мови, що дають змогу пролити світло на проблему взаємовідношення мови і мислення” [Кочерган 2006, с. 88]. Переорієнтація мовознавчих досліджень на семантичний ґрунт є закономірною й науково обґрунтованою, оскільки на сьогодні незаперечним є положення про домінування мовного змісту над формою, про первинність лексичного у слові, про можливість застосування саме семантичного підходу до досліджень усіх рівнів мови.

Об'єктом лінгвістичного дослідження є емотивна лексика української та англійської мов. **Предметом** є іменники на позначення позитивних емоцій в досліджуваних мовах у їхньому зіставленні. Емотивна лексика виступає основним засобом вираження людських емоцій і складає значну частину загального обсягу лексики. Соціальна дійсність відображається в лексиці, де найповніше виявляються особливості сприйняття того чи іншого явища певним етносом.

Метою статті є виявлення спільного та відмінного у передачі емотивів, що несуть інформацію про гендерну маркованість іменників з описовою семою *особа/person*. **Завдання** полягає в розкритті емотивів та їхнього семантичного обсягу, функцій, статусу тощо в зіставлюваних системах. Для зіставно-типологічного аналізу обрано гендерний аспект емотивної лексики англійської та української мов, що описує типи людей, котрі за своїми характеристиками чи родом діяльності викликають у адресата позитивні емоції. Здатність слова виражати не лише думки, а й емоційні стани мовця визначає двоїстість референційної співвіднесеності мовних знаків, які виступають носіями емотивного значення.

У процесі дослідження емотивної лексики української та англійської мов необхідним виявилось визначення семи як складника лексичного значення слів, елементарну одиницю змісту, певні комбінації якої утворюють значення слова. Шляхом суцільного аналізу іменників у тлумачному словнику української мови в 11 томах (СУМ) було виявлено 104 слова на позначення особи, з яких 23 мають окремий морфологічний варіант для розрізнення чоловічої та жіночої статі: *приваба, благодійник-благодійниця, прихильник-прихильниця, сміхун-сміхунка, альтруїст-альтруїстка, благовіститель-благовістниця, веселун-веселуха, кумедник-кумедниця, потішник-потішниця, розважальник-розважальниця-розважниця, витівник-витівниця, добродійник-добродійниця, жартівник-жартівниця, жартун-жартунка, коханець-коханка, підлесник-підлесниця, розкішник-розкішниця, сміхотун-сміхотуха, сміюн-сміюнка-сміюха, утішник-утішниця, фаворит-фаворитка, щасливець-щасливиця, щасливчик-щасниця* [СУМ]. Кожному соціальному контексту відповідає певний тип мовленнєвої поведінки, свій набір мовних засобів.

Великий Оксфордський словник (ВОС) виділяє іменники, що позначають жіночий рід без контекстуального оформлення: *fortune – personified as a Goddess, the power supposed to distribute the lots of life according to her own humour; short for a woman of fortune, heiress* [17, p. 479-480]; *fascinator – fascinatress*, інші розкривають номінації, що можуть бути застосовані для характеристик особи як

чоловічої так і жіночої статі залежно від контексту: *primrose* (первоцвіт), *ideal* (ідеал), *optimist* (оптиміст), *honey* (милий, коханий), *joker* (жартівник), *lightener* (той, хто полегшує), *adorer* (шанувальник), *humorist* (гуморист), *cheerer* (веселун), *praiser* (той, хто хвалить, шанувальник), *reveler* (той, хто полегшує), *entertainer* (розважальник), *well-doer* (добродійник), *goodwiller* (той, хто зичить добро), *laugher* (смішлива людина), *merry-maker* (веселун), *pleaser* (нідлесник, догідник), *pleasurer* (той, що приносить задоволення), *rejoicer* (той, хто радіє), *releaser* (той, хто звільняє), *reliever* (той, що звільняє полегшує), *solacer* (розрадник), *uplifter* (той, що підбадьорює), *well-wisher* (доброзичливець), *consoler* (утішник), *easer* (той, хто полегшує), *enjoyer* (той, хто розважається, насолоджується), *facilitator* (той, хто вітає), *peacemaker* (миротворець) та ін. [17]. Словотворчі суфікси в англійському емотивному полі – *er*, *-st*, *-l* мають маскуліне начало, проте в процесі розширення свідомості етносу та завдяки соціальним змінам втратили свою яскраво виражену гендерну приналежність. Типовий суфікс на позначення жіночого роду – *tress* поступово зникає з ужитку, а в деяких випадках, його повністю вилучено з обігу.

Розвиток аналітизму в англійській мові спричинив втрату родових протиставлень (у давньоанглійській мові вони були). На думку В.О. Виноградова, рід в англійській мові перетворився на приховану категорію, яка виявляється тільки через анафоричні займенники *he*, *she*, *it*. Дослідження з історії мов засвідчують загальну тенденцію до збіднення і навіть втрати родових відмінностей [Виноградов 1986].

Англійська морфологічна система прагне адаптуватися до змін у соціумі, котрий поступово виключає розмежування індивідів за родом, щоб надати всім рівних прав у користуванні суспільними благами. Поняття гендеру входить до соціолінгвістичної компетенції мовців. Емотивна лексика найближча до свідомості носія та першою зазнає змін, щоб відповідати нормам існування у сучасному суспільстві. Говорячи про ступінь антропоцентричності мов констатуємо, що лексико-семантична категорія особи в англійській мові є деталізованішою і зосереджена більше на характеристиці носіїв, їхньому емоційному стані, ніж на місці та їхній ролі в соціумі на протигагу українській мові, яка деталізує роль індивіда в колективі. Причина кількісного та якісного незбігу емотивів у номінації особи в українській та англійській мовних системах пояснюється різними умовами розвитку двох соціумів. Вербальна символізація емоцій базується на досвіді носіїв мови, культурних цінностях індивіда, соціуму, нації. В сучасній англійській мові має місце досить детально сегментована семантика емоцій, якою відображаються збуджуючі їх обставини, мотиви. Переважання тлумачної формули “той, хто...” при перекладі емотивів особи з англійської мови означає відсутність відповідних лексичних знаків в українській мовній системі, яка, проте, є більше гендерно маркованою та відводить жінці особливу роль у формуванні позитивних образів, котрі мають чітко виражене фемінне начало.

Ю. Липа у праці “Призначення України” розглядає психологічні предиспозиції українського етносу закладені в особливостях його основи - матриархальної землеробської культури Трипілья. Серед основних рис українського менталітету називаються прив’язаність до землі предків та інстинкт оборони свого рідного, первинність жіночого начала: “В центрі духовності стоїть жінка-мати, істота, що єднає навколо себе родину. Найдаліший символ того агрокультурного населення – це образ Великої Матері” [Липа 1992, с. 148]. І. Мірчук, звертаючись до питань історії української культури, не оминає увагою й психологічні аспекти народу-творця у праці “Історія української культури”, де цілий розділ присвячує питанням колективного світогляду, фактично даючи розгорнуту характеристику етнічного менталітету українця: тісний зв’язок із землею, індивідуалістичне настановлення, ідеалізація жінки, яка в українському суспільстві займає привілейоване становище, переважання емоційного компонента мотивації [Мірчук 1994, с. 298].

О. Кульчицький характеризує етнічно-специфічний для українського народу архетип Великої Матері [Кульчицький 1949, с. 160]. Психолог

Б. Цимбалістий в етнопсихологічній студії “Родина і душа народу” свої міркування стосовно українського менталітету будує навколо факту особливого ставлення до жінки, яке логічно впливає із способу організації родинного життя. Власне мати в українській сім’ї і займається вихованням дитини, тому не дивно, що “норми поведінки, характер моралі, ідеал людини, настанова до життя в українця підпорядковані нормам та ієрархії вартостей типовим для жінки, для жіночої свідомості” [Цимбалістий 1956, с. 38]. Ю. Канигін та З. Ткачук підкреслюють визначну роль жінки у формуванні самореалізації українця, а також у політичному та культурному відродженні нашої країни. Простежується широке проникнення фемінних елементів (структур та образів) у різні сфери (наукову, релігійну, мистецьку, міфологічну, побутову) [Канигін, Ткачук 1996, с. 10].

Гендерологія, бурхливий розвиток якої спостерігаємо останнім часом, проходить період свого

становлення: з'являються праці, які, з одного боку, позначені значним впливом феміністської ідеології, з іншого – неупередженим поглядом на мову й відображенням в ній складної взаємодії лінгвальних, соціальних, культурних, національних чинників з огляду на структуру в ній мовного образу чоловіка та жінки; формується методологія цієї науки, визначаються засади зіставного аналізу цього явища у споріднених та неспоріднених мовах (М. Карватовська, Й. Шпира-Козловська, К. Клошінська, А. Кириліна та ін.). Архангельська Т. у своїх спостереженнях відзначає, що образ чоловіка та жінки в мові формується в системі координат мовного антропоцентризму або маскуліноцентризму [Архангельська 2011, с. 15]. Домінування маскулінного є об'єктивним і незаперечним фактом, хоча й знаходить у різних мовах як частково спільні, так і відмінні прояви. А. Кириліна,

Н. Григорів висувають припущення про різний ступінь антропоцентричності мов, адже зіставлення двох лексичних систем дає змогу виявити відмінності в тому, як конкретно взятий соціум сприймає людину, та розуміє її місце в ньому [Кириліна 2002, с. 11]. Отже, гендерний аспект емотивної лексики в сучасній англійській мові передає різні емоційні стани/реакції самого індивіда під час здійснення ним певних дій. Носій української мови розглядає себе переважно в колективному контексті, де роль чоловіка та жінки виступають стрижневими квантами дійсності лінгвокультури [Бондаренко 2011, с. 5]. Домінування фемінного в українській емотивній лексиці спричинене специфікою формування національної свідомості впродовж тривалого часу, де жінка є уособленням берегині всього цінного з точки зору моралі. Хоч категорія роду переважно є суто формальною, однак її семантичний аспект є значущим для мови. Вона відіграє важливу роль у формуванні мовної картини світу, особливо у випадках метафоризації та персоналіфікації.

Література

Архангельська Т.О. Маскуліноцентризм у слов'янських мовах: зіставний аспект // Проблеми зіставної семантики / Випуск 10, Ч.1. - К.: КНЛУ, 2011. - С.15. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Анна Вежбицкая; пер. с пол. А. Д.Шмелева. - М.: Языки рус. культуры, 1999. - 780 с. Виноградов В.С., Милославский И.Г. Сопоставительная морфология русского и испанского языков. - М.,1986. Іваненко Н.В., Засанська Н.Д. Внутрішня форма лексеми crisis/криза в англійській та українській мовах // Проблеми зіставної семантики / Випуск 10, Ч.1.-К.: КНЛУ, 2011. - С.245. Іваницька Н.Б. Внутрішньомовна параметризація української та англійської дієслівних систем в аспекті контрастивістики // Проблеми зіставної семантики / Випуск 10, Ч.1.-К.: КНЛУ, 2011. - С.159. Канигін Ю.М., Ткачук З.Ю. Українська мрія. - К.: Лексикон, 1996. - 152с. Кириліна А.В. Лингвистическая гендерология / Словарь гендерных терминов / Под ред. А.А. Денисовой.-М., 2002. - С. 29-30. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства / Михайло Петрович Кочерган. - К.: Академія,2006. - 424 с. Кульчицький О. Риси характерології українського народу//Енциклопедія українознавства в 2-х т. / Під ред. В. Кубійовича, З. Кузеля: - Мюнхен-Нью-Йорк: Наукове товариство ім.Шевченка, 1949. - Т.2.- Ч.2. - С. 708-717. Луна Ю. Призначення України. - Львів: Просвіта, 1992. - 270с. Лиса Г.І. Парні формули-матриці в історії української мови // Проблеми зіставної семантики / Випуск 10, Ч.1.-К.: КНЛУ, 2011. - С.258. Мірчук І. Історія української культури. - Мюнхен-Львів: Український вільний університет, видавництво "Фенікс ЛТД", 1994. - С. 243-375. Словник української мови : В 11 т. - К., 1970-1980. Сучасні дослідження з іноземної філології. Випуск 8 / Збірник наукових праць [під ред. Фабіан М.П.] / Ужгород, 2010. - 760с. Фабіан М.П. Застосування процедури формалізованого аналізу лексичної семантики в зіставних дослідженнях // Проблеми зіставної семантики / Випуск 10, Ч.1. - К.: КНЛУ, 2011. - С.202. Цимбалістий Є. Родина і душа народу //Українська душа.-Нью-Йорк-Торонто: Ключі,1956. - С. 26-403. A New English Dictionary on Historical principles. Volume IV // Oxford: Clarendon Press, - 1901. - 532p.

УДК: 811.111'373.49'276.5:32

ФЕСЕНКО І.М., ДОЛЖЕНКО Ю.А.
(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕВФЕМІЗМІВ В ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ BBC NEWS)

У статті розглядаються проблеми перекладу політичних евфемізмів. Було встановлено, що характерною особливістю сучасної політичної лексики є її дещо незвичне використання – не лише з метою повідомлення інформації, а й з метою її приховування або викривлення.

Ключові слова: евфемізм, політичний дискурс, політична лексика.

Долженко Ю.А. Особенности перевода эвфемизмов в политической коммуникации (на материалах BBC News). В статье рассматриваются проблемы перевода политических эвфемизмов. Было установлено, что характерной особенностью современной политической лексики является ее несколько необычное использование – не только с целью донесения информации, но и с целью ее скрытия или искажения.